

Yrkesetisk grunnlagsdokument

FO er Norges største fagforening og profesjonsforbund for sosialarbeidere. Vi organiserer barnvernspeagoger, sosionomer, vernepleiere, og velferdsvitere. **Les mer på fo.no**

Innhold

Dokumentets formål og målgruppe	3
1. Etikk, fag og politikk	4
2. Verdier som forplikter	5
3. Yrkesetiske utfordringer i arbeidet	8
Yrkesetisk råd	15

Yrkesetisk grunnlagsdokument for barneverns- pedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere

Dokumentets formål og målgruppe

Dette yrkesetiske dokumentet henvender seg til:

- Barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere
- Studenter og undervisningspersonell ved utdanningene for profesjonene
- Den som benytter seg av tjenestene fra disse profesjonene
- Arbeidsgivere og oppdragsgivere
- Kolleger og samarbeidspartnere

Målet med det yrkesetiske dokumentet er:

- Å styrke etisk bevissthet og handling blant barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere
- Å gi enkeltindivider, allmennheten og myndigheter innsyn i disse profesjonenes etiske grunnlag
- Å bidra til å legitimere utøvelsen av yrket og være et element i utviklingen av profesjonsidentitet og profesjonenes selvjustis
- Å gi inspirasjon og veiledning for etisk refleksjon og dialog

1. Etikk, fag og politikk

Profesjonsetikk handler om normer og verdier en møter som profesjonsutøver, og hvordan en reflekterer og begrunner handlingsvalg. Profesjonsetikk for helse- og sosialarbeidere skal gi et grunnlag for ansvarlig handling og begrunnede verdivalg i profesjonsutøvelsen.

Profesjonsutøvelsen til barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere er basert på humanistiske og demokratiske verdier. Profesjonsutøvere skal bistå mennesker med behov for hjelp, slik at menneskeverdige levekår og livskvalitet blir sikret. Solidaritet med utsatte grupper, kamp mot fattigdom og arbeid for sosial rettferdighet og sosial endring er derfor sentralt i profesjonsgruppens virksomhet.

Profesjonsutøvernes arbeid tar utgangspunkt i menneskers egne verdier, kunnskap og ressurser. De skal påse at tiltak og tjenester bidrar til at den enkelte har makt og kontroll over eget liv, livsbetingelser og handlingsvalg.

En person med behov for bistand kan oppleve å være avhengige av andres hjelp, og profesjonsutøvere kan oppleve å gripe inn i personens liv mot deres vilje. I kraft av sin faglige kompetanse og profesjonelle status har barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere makt til å hjelpe, men hjelp kan også oppleves krenkende for den som trenger hjelp.

Faglige utfordringer lar seg derfor vanskelig skille fra etiske utfordringer på dette feltet. Ettersom all faglig kunnskap bygger på en bestemt virkelighetsforståelse og et bestemt menneskesyn, er ikke kunnskapen verdinøytral. Profesjonsutøveren må derfor ha et kritisk blikk på egen fagkunnskap og hvordan den utvikles og brukes. Barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere har ansvar for å holde seg faglig oppdatert og at tilbudet de gir er faglig forsvarlig og i tråd med gjeldende regelverk.

Helse- og sosialfaglig arbeid forutsetter både teoretisk og praktisk kunnskap, evne til etisk refleksjon og respekt overfor den enkeltes verdier og livsvalg. Våre profesjoners samfunnsoppdrag forplikter oss i å bidra til å påvirke rammebetingelsene for arbeidet og melde fra om tiltak og tjenester får uheldige konsekvenser for grupper eller enkeltpersoner. Dette forutsetter profesjonsetikk som bidrar til etisk refleksjon, kritisk blikk på eget og andres faglige arbeid og gode vilkår for samarbeid.

Dette yrkesetiske dokumentet presenterer forpliktende fellesverdier for profesjonene og drøfter utvalgte etiske utfordringer og problemområder.

2. Verdier som forplikter

Internasjonale grunnlagsdokumenter

Respekten for menneskets verd og rettigheter slik det framgår av FNs menneskerettighetserklæring, barnekonvensjon, konvensjon om rettigheter for funksjonshemmede (CRPD), FNs bærekraftsmål og andre relevante internasjonale konvensjoner er utgangspunktet for etableringen av felles etiske verdier på tvers av nasjoner og kulturer. FN og andre internasjonale organisasjoner har vedtatt en rekke forpliktende dokumenter som er av betydning for utformingen av profesjonsetikk.

International Federation of Social Workers (IFSW), der FO er medlem, og International Association of Schools of Social Work (IASSW) vedtok i 2004 dokumentet «Statement of Ethical Principles» – en erklæring om etiske prinsipper i sosialt arbeid og yrkesetiske retningslinjer. Som medlemmer av IFSW er profesjonene forpliktet av dette internasjonale dokumentet. FO er også medlem av International association of social educators (AIEJI), og er derfor også forpliktet av deres etiske dokumenter.

Felles verdier i yrkesetisk grunnlagsdokument

Menneskeverd

Alle mennesker har samme grunnleggende verdi og rett til gode levekår og livskvalitet. Profesjonsutøveren skal forsvare den enkeltes rett til liv og helse, bekjempe bruk av vold og tvang og arbeide for at alle skal få så gode levekår og så god livskvalitet som mulig.

Vi anerkjenner mangfoldet av samisk kultur og erfaringer, og verdsetter kunnskapen urfolk har. Vi forplikter oss til å jobbe sammen med samer og nasjonale minoriteter, støtte deres rettigheter og mål om selvbestemmelse, og jobbe for å avskaffe diskriminering og fremme likestilling.

Respekt for den enkeltes integritet

Respekten for enkeltindividets verdier og ønske om kontroll over eget liv er grunnleggende i helse- og sosialfaglig arbeid. Gjennom dialog og tilrettelegging for medvirkning skal profesjonsutøveren bidra til å styrke den enkeltes forutsetninger til å leve gode liv i samsvar med egne verdier og muligheter. Profesjonsutøverne har særlig ansvar for

å skille mellom ulike preferanser og levemåter som må anerkjennes, og atferd og handlinger som bryter med fundamentale menneskerettigheter og lovreguleringer.

Profesjonsutøvere har ansvar for å ivareta den enkeltes mulighet for aktiv deltagelse i møte med tjenesten. Dette gjelder også på den digitale arenaen som tjenesten befinner seg på. Ved å identifisere den enkeltes behov, digitale kompetanse og muligheter skal profesjonsutøveren tilrettelegge for å møte den enkelte der hen er.

Anerkjennelse av ulikhet og ikke-diskriminering

Helse- og sosialfaglig arbeid skal ta hensyn til den enkeltes behov og individuelle preferanser. Profesjonsutøverne skal bekjempe forskjellsbehandling og diskriminering av mennesker på grunnlag av etnisitet, kultur, språk, kjønn, kjønns- og seksualitetsmangfold, sosial og økonomisk status, funksjonsnedsettelse, religion, livssyn, politisk syn, alder og andre vesentlige personforhold.

Helhetssyn på mennesker

Helse- og sosialfaglig arbeid legger til grunn at det er mange sider ved menneskers liv som har betydning for velferden deres, og at individ og samfunn påvirker hverandre. Profesjonsutøveren skal legge vekt på en helhetlig tilnærming til mennesker som har behov for sammen satte og tverrfaglige tjenester. Hen skal bidra til at ulike tjenester samarbeider om helhetlige tilbud.

Tillit, åpenhet, redelighet

Helse- og sosialfaglig arbeid må baseres på tillit mellom profesjonsutøver og den som trenger bistand. Tillit er essensielt for en god relasjon samtidig som det er skjørt. Som profesjonsutøvere

må man være bevisst makten som ligger i rollen som hjelper. Det er viktig å jobbe for åpen kommunikasjon, forståelig informasjon, tydelige begrunnelser og ivaretagelse av konfidensialitet.

Omsorg og nestekjærlighet

Profesjonsutøverne skal vise omsorg og respekt ved å identifisere og møte udekkede behov på en måte som tar hensyn til den andres ressurser og verdier. Profesjonsutøveren har et særskilt ansvar for å bistå de som ikke selv kan ivareta egne behov og interesser.

Solidaritet og rettferdighet

Ut fra erkjennelsen av at mennesker er gjensidig avhengig av hverandre skal profesjonsutøveren fremme solidaritet mellom individer og grupper. En rettferdig fordeling av samfunnets ressurser er et viktig mål i helse- og sosialfaglig arbeid. Rettigheter skal alltid ivaretas, og profesjonsutøverne har et særskilt ansvar for å arbeide for økt rettssikkerhet og bedre levekår for utsatte grupper i samfunnet. For å ivareta dette må en bruke et språk og kommunisere på en måte den enkelte forstår og mestrer.

Rettferdig grønn omstilling

Som profesjonsutøvere må vi engasjere oss i klimapolitiske spørsmål for å sikre bærekraftige løsninger for alle. Grønn omstilling må være rettferdig, og ikke utilsiktet ramme mennesker som allerede opplever ufrihet og knapphet på økonomiske og materielle ressurser. Den må ta hensyn til natur, dyr og faunaen rundt oss.

Ansvar

Alle har et selvstendig ansvar for at egne handlinger er i samsvar med faglig kunnskap, juridiske rammer og yrkesetiske forpliktelser.

Ledere har et særskilt ansvar for at det tilrettelegges for etisk refleksjon på arbeidsplassen. Hvis profesjonsutøverne blir pålagt å utføre handlinger som de ikke anser faglig eller etisk forsvarlige, har de ansvar for å melde fra om dette til rette instanser.

3. Yrkesetiske utfordringer i arbeidet

Møtet mellom mennesker

Helse- og sosialfaglig arbeid utøves i møter mellom mennesker. Profesjonsutøveren må ha et bevisst forhold til egen væremåte, motiver og verdier, og hvordan de påvirker dem man møter. Som profesjonsutøvere må vi være oppmerksomme på hvordan vi som profesjonell part påvirker styrkeforholdet i relasjonen, og at profesjonell makt kan brukes på ulike måter.

Faglig skjønn og vurderinger

Generalisert kunnskap, juridiske regler og verdier og normer er ikke et tilstrekkelig handlingsgrunnlag i møte med den enkeltes mangfoldige og ofte komplekse behov. Helse- og sosialfaglig arbeid forutsetter at profesjonsutøverne handler faglig forsvarlig og utviser godt faglig skjønn.

Godt faglig skjønn innebærer å vurdere ulike handlingsalternativer og foreta valg også når ingen løsninger framstår som ideelle.

Profesjonsutøveren må være bevisst på at både den som får hjelp og profesjonsutøvernes erfaringer og kulturelle bakgrunn påvirker hvordan en situasjon oppfattes, oppleves og vurderes. Godt faglig skjønn må baseres på en best mulig utforskning av den aktuelle situasjonen, og perspektivene til de som er berørt.

Profesjonsutøverne har ansvar for å drøfte etiske dilemmaer, og søke veiledning når de selv er i tvil.

Dialog og samarbeid

Samarbeid er en forutsetning for utøvelse av helse- og sosialfaglig arbeid. Et helhetlig og godt koordinert tjenestetilbud bygger på gode relasjoner mellom de det gjelder. For å kunne samarbeide mot felles mål må profesjonsutøverne ha kjennskap til og vise respekt for andres kompetanse, roller og arbeidssituasjon. Vi må delta i gode dialoger både med den enkelte som trenger bistand og aktuelle samarbeidspartnere.

Dialog handler om å dele personlige perspektiv på en situasjon eller et problem med andre involverte, og forutsetter at vi forsøker å se verden gjennom andres øyne. Målet er å komme frem til en felles beslutning om veien videre som ivaretar verdiene til de som er involvert, og er akseptert av alle.

Helse- og sosialfaglig arbeid er ofte preget av motsetninger. En erkjennelse av konflikter er en forutsetning for å kunne gjøre godt arbeid. Kritikken av kolleger bør tas åpent opp med den det gjelder før kritikken bringes videre i systemet. Kollegialitet må ikke komme i veien for en åpen diskusjon om behandlingsmetoder eller skjønnsmessige vurderinger i konkrete saker.

Digitale hjelpemidler og kommunikasjon

Selv om helse- og sosialarbeiderens arbeid primært utøves gjennom

møter mellom mennesker, er digitale tjenester og kommunikasjon viktig. Digitaliseringen bidrar blant annet til bedre og mer effektive tjenester. Alle må ha mulighet til å benytte seg av slike tjenester. Det forutsetter at profesjonsutøvere tar ansvar for å gi tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og å veilede den enkelte ved behov.

Digital kommunikasjon kan gi mindre muligheter for å oppklare eventuelle misforståelser eller spørsmål. Derfor må profesjonsutøveren ha god kompetanse i bruk av digitale verktøy for å kommunisere på en tydelig og forståelig måte. Det skal være tilrettelagt på en slik måte at alle skal ha mulighet til å kommunisere digitalt. Ulik bakgrunn og forutsetninger må hensyntas.

Taushetsplikt og personvern

Personvern er en grunnleggende verdi i helse- og sosialfaglig arbeid. Taushetsplikten er strengt lovregulert, og skal ivareta individets rett til å bestemme over informasjon om seg selv. Den er en forutsetning for en tillitsfull relasjon.

Taushetsbelagt informasjon kan videreformidles med samtykke. Hvis samtykke ikke foreligger, skal vedkommende varsles før taushetsbelagt informasjon gis til andre, med unntak av saker som omfattes av melde- og avvergelsesplikt. Lovregulering og etiske hensyn tilsier at det skal tungtveiende grunner til for å oppheve taushetsplikten. Profesjonsutøver skal sørge for at samtykket er gjort med tilstrekkelig informasjon, og at den som samtykker har forstått hva det samtykkes til. Profesjonsutøver må sørge for at informasjonen er tilpasset personens alder og forutsetninger.

Selv om det foreligger samtykke til å oppheve taushetsplikten skal personvernet ivaretas så langt som mulig. Profesjonsutøveren må kritisk vurdere hvor mye informasjon som må gis videre, hvor mange som trenger den og i hvilken form den skal gis. Også når det gjelder innhenting av sensitive opplysninger, er det viktig å utvise måtehold og ikke etterspørre mer informasjon enn det som er nødvendig for å belyse den aktuelle saken.

Nye og vidtfavnende informasjonskanaler og sosiale medier åpner for rask og effektiv kommunikasjon. Dette stiller krav til aktsomhet når det gjelder spredning av informasjon og opplysninger om en tredjeperson. Som profesjonsutøvere må barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere være bevisste sin rolle. Det er viktig å reflektere over hvem man representerer når man beveger seg i sosiale medier og at det er vanskeligere å skille mellom

rollen som privatperson, profesjonsutøver eller tillitsvalgt.

Lojalitet

Gjennom sitt samfunnsansvar har profesjonsutøveren ulike interesser å ivareta. Profesjonsutøveren har ansvar for å ivareta den enkeltes behov for hjelp og støtte. Samtidig forvalter vi samfunnets kollektive ressurser og har ansvar for at ressursene forvaltes på beste måte for fellesskapet. Det stilles krav til de enkelte tjenester og den enkelte profesjonsutøver om lojalitet overfor politiske føringer og beslutninger, blant annet når det gjelder organisatoriske og økonomiske rammer. Dette innebærer at profesjonsutøvere befinner seg i spennet mellom ulike forpliktelser, og lojalitetskonflikter kan oppstå. Profesjonsutøveren kan bli nødt til å prioritere mellom ulike behov og enkeltpersoner. Den primære lojaliteten skal være hos den mest utsatte parten.

Profesjonsutøveren må kunne skille mellom rettigheter og behov. Mens rettigheter angir hva den enkelte har krav på, må behov alltid bli skjønnsvurdert. Økonomiske rammer og begrensede ressurser stiller krav til prioriteringer. Lojalitetskonflikter kan skjult eller åpent føre til valg og prioriteringer som er i strid med yrkesetiske verdier.

Profesjonsutøveren må være bevisst på slike dilemma og være i stand til å drøfte dem med de som er involvert. Dette krever mot til å si fra, evne til å argumentere faglig og etisk for beslutninger og stå inne for valg som tas og gjennomføres i praksis.

Makt og myndighetsutøvelse

Helse- og sosialfaglig arbeid innebærer utøvelse av makt og myndighet. Profesjonsutøverne skal bruke sin makt og innflytelse til å hjelpe den enkelte med å synliggjøre ressurser og behov. Den enkeltes ressurser skal mobiliseres og i størst mulig grad gi innflytelse over, og ansvar for eget liv. Profesjonsutøverne må etterspørre og ta på alvor personens forståelse av egen situasjon, og gi god informasjon om rettigheter, muligheter og tilbud. Skriftlig materiale skal utformes på en slik måte at det kan forstås.

Mange kan oppleve å ha lite reell innflytelse i møte med hjelpeapparatet. Profesjonsutøveren anerkjenner at personen kjenner egen livshistorie og situasjon best. Som profesjonsutøvere må vi være bevisst på asymmetrien i forholdet og at metoder vi benytter kan oppleves som maktbruk. Profesjonsutøveren må også være bevisst at egen avmakt og utrygghet eller negative holdninger overfor en person kan øke faren for maktmisbruk.

Å utøve makt og myndighet kan være særlig utfordrende i arbeid med mennesker som har problemer med å forstå og tolke situasjoner, og gi uttrykk for egne ønsker og behov. I slike møter må en innhente nødvendig informasjon fra andre som kjenner personen, og være oppmerksom på kroppsspråk og andre ytringer som kan være uttrykk for opplevelser og misnøye.

Tvangsbruk

Bruk av tvang og makt er alltid etisk problematisk selv når det anses nødvendig og forsvarlig. Å utsette en person for tvang vil alltid påvirke personens integritet. Profesjonsutøveren skal ha et kritisk blikk på all bruk av tvang, og ta ansvar for at problemstillinger knyttet til tvangsbruk blir drøftet. Vi må søke etter alternativer til tvang, og være pådriver i det faglige arbeidet for å bekjempe og forebygge unødvendig tvangsbruk. Personen selv kan se andre og flere alternativer til tvang, og profesjonsutøverne må bidra med dialog og hjelp før situasjonen blir så alvorlig at tvang framstår som eneste utvei.

Tvang kan omfatte alt fra frihetsberøvelse, bruk av tvangsmidler, tvangsbehandling og annen fysisk maktbruk, til begrensninger i selvbestemmelse og valgmuligheter. God kjennskap til lovens vilkår for tvangsbruk er en forutsetning for faglig forsvarlig bruk av tvang, men lovens reguleringer fjerner ikke etiske dilemma og belastninger ved tvangsbruk.

God informasjon og dialog om begrunnelsen for å bruke tvang kan gjøre tiltakene mer forståelige og bidra til å redusere negative opplevelser og konsekvenser. Dette kan forsterkes ytterligere om det er nødvendig å bruke tvang overfor en som ikke har forutsetninger for å forstå hvorfor.

Profesjonsutøvere kan oppleve å bli pålagt å utføre tvangstiltak som de selv er faglig eller etisk uenig i, men som andre har vurdert som forsvarlig og vedtatt. I slike situasjoner må profesjonsutøveren særlig vurdere ulike handlingsalternativer og forpliktelser.

Åpenhet, informasjon og varsling

Profesjonsutøveren blir gjennom sitt arbeid kjent med forhold som kan skape sosiale problemer og bidra til sosial utstøting eller uverdige livsvilkår, får samfunnsmessig oppmerksomhet og/eller blir gjort kjent på andre måter. Offentlig ansatte har plikt til å informere politiske beslutningsorganer tjenestevei.

Profesjonsutøvere som blir klar over feil, mangler eller kritikkverdige forhold ved virksomheten, har ifølge arbeidsmiljøloven rett til å varsle. Samtidig foreligger det et yrkesetisk ansvar for å varsle. I helse- og sosialfaglig arbeid kan dette ansvaret også handle om å varsle om kollegers brudd med etiske verdier og forpliktelser.

Loven krever at framgangsmåten ved varsling skal være forsvarlig, og at varslingsrutinene i virksomheten følges. I enkelte saker hvor tjenestevei ikke fungerer, kan det være nødvendig å gå ut over tjenestevei og varsle til offentlig tilsynsmyndighet.

Å varsle kan være en påkjenning for den som varsler. I enkelte situasjoner bør ikke varsleren stå alene om å melde kritikkverdige forhold. Kolleger eller fagforening kan være viktige støttespillere i en slik situasjon.

Rettferdig grønn omstilling

Natur-, klima- og miljøutfordringene påvirker hele verden, og de som har det vanskeligst fra før rammes hardest. Den pågående krisen krever at vi som samfunn, enkeltpersoner og profesjonsutøvere omstiller oss mot en mer bærekraftig måte å leve på. Den grønne omstillingen innebærer mer bærekraftige løsninger på alt fra innkjøp og forbruk, energikilder og reisevirksomhet til skatte- og fordelingspolitikk og hvordan vi forholder oss til naturen rundt oss.

Samtidig som helse- og sosialarbeidere bidrar til det grønne skiftet i sin yrkesutøvelse, må de også sikre at brukere, pasienter og medborgere opplever grønne tiltak og virkemidler som rettferdige, og at byrdene vi som felleskap må bære for å oppnå et mer bærekraftig samfunn ikke rammer de som har minst, aller mest. Vi må arbeide for at grønne tiltak og virkemidler er tilgjengelige også for mennesker med knapp økonomi og få ressurser. Vi må velge bærekraftige løsninger som sørger for at ressurser tildeles på en rettferdig måte, både mellom mennesker i dag og for fremtidige generasjoner.

Yrkesetisk råd

FOs yrkesetiske råd skal bidra til etisk refleksjon og bevissthet blant barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere.

Sammensetning

Yrkesetisk råd velges av landsmøtet, og sammensettes av tre medlemmer fra hver valgseksjon og en fra velferdsviterne. Kun ett av disse medlemmene kan ha en annen utdanning enn bachelor som barnevernspedagog, sosionom, vernepleier eller velferdsviter. I tillegg oppnevnes to eksterne medlemmer.

Mandat

Rådets mandat er å bidra til etisk refleksjon og bevissthet blant profesjonsutøverne og holde etisk diskusjon høyt på organisasjonens dagsorden. Rådet tar imot henvendelser for råd og drøfting av etiske spørsmål.

Kontakt oss

FO (Fellesorganisasjonen)
Mariboës gate 13
Pb. 4693 Sofienberg
0506 OSLO

kontor@fo.no
+47 919 19 916

Stå opp for trygghet

FO er Norges største fagforening og profesjonsforbund for sosialarbeidere. Vi organiserer barnvernspeagoger, sosionomer, vernepleiere, og velferdsvitere. **Les mer på fo.no**